

CBSE SYLLABUS CLASS 10

संस्कृत
(शेमुषी भाग-2 व्याकरणवीथि)

Strictly as per the latest syllabus

पाठ्यक्रम

संस्कृतम् (कोड संख्या 122)

कक्षा-दशमी

आहत्य-अङ्काः 80 + 20

आहत्य-कालांशाः 200

1. वार्षिकमूल्यांकनाय निर्मिते प्रश्नपत्रे भागद्वयं भविष्यन्ति -

'अ'— भागः (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

पठिताबोधनम्

'आ'— भागः (वर्णनात्मकाः)

अपठित-अवबोधनम्

रचनात्मक-कार्यम्

पठित-अवबोधनम्

40 अङ्काः

25 अङ्काः 55 कालांशाः

15 अङ्काः 30 कालांशाः

40 अङ्काः

10 अङ्काः 25 कालांशाः

15 अङ्काः 40 कालांशाः

15 अङ्काः 30 कालांशाः

खण्डानुसारं विषयाः मूल्यभारः च -

'अ' — भागः (बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)		40 अङ्काः
खण्डः	विषयाः	मूल्यभारः
अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्		
1.	सन्धिः	1×4=4
2.	समासः	1×4=4
3.	प्रत्ययः	1×4=4
4.	वाच्यम्	1×3=3
5.	समयः	1×4=4
6.	अव्ययानि	1×3=3
7.	संशोधनकार्यम्	1×3=3
पूर्णभारः		25 अङ्काः
पठित-अवबोधनम्		
8.	प्रश्ननिर्माणम्	1×5=5
9.	प्रसङ्गानुसारम् अर्थचयनम्	1×4=4
10.	भाषिककार्यम् (पाठाधारितम्)	1×6=6
पूर्णभारः		15 अङ्काः
सम्पूर्णभारः 40 अङ्काः		

'आ'— भागः (वर्णनात्मकाः प्रश्नाः)				40 अङ्काः
खण्डः	विषयाः	प्रश्नप्रकाराः	मूल्यभारः	
अपठित-अवबोधनम्				
11.	एकः गद्यांशः (80-100 शब्दपरिमितः)	अति-लघूत्तरात्मकौ	1×2=2	
		पूर्णवाक्यात्मकौ	2×2=4	

पाठ्यक्रम

		शीर्षकम्	1×1=1
		भाषिककार्यम्	1×3=3
		पूर्णभारः	10 अङ्काः
रचनात्मक-कार्यम्			
12.	औपचारिकम् अथवा अनौपचारिकं पत्रम् (मञ्जूषायाः सहायतया पूर्ण पत्रं लेखनीयम्)	निबन्धात्मकः	½×10=5
13.	चित्रवर्णनम् अथवा अनुच्छेदलेखनम्	पूर्वावाक्यात्मकाः/निबन्धात्मकः	1×5=5
14.	हिन्दी/आङ्ग्लभाषातः संस्कृतेन अनुवादः	पूर्वावाक्यात्मकाः	1×5=5
		पूर्णभारः	15 अङ्काः
पठित-अवबोधनम्			
15.	गद्यांश	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्वावाक्यात्मकौ	½×2=1 1×2=2
16.	पद्यांश	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्वावाक्यात्मकौ	½×2=1 1×2=2
17.	नाट्यांश	अति-लघूत्तरात्मकौ पूर्वावाक्यात्मकौ	½×2=1 1×2=2
18.	अन्वयः	निबन्धात्मकः	½×4=2
19.	घटनाक्रमानुसारं वाक्यलेखनम्	निबन्धात्मकः	½×8=4
		पूर्णभारः	15 अङ्काः
सम्पूर्णभारः 40 अङ्काः			

'अ' भागः 40 + 'आ' भागः 40 सम्पूर्णभारः 80 अङ्काः

Examination Structure SANSKRIT (Code-122) CLASS – X

Type of Question	No. of Question	No. of Division	Mark per Question	Total Marks
MCQ 1 Mark	4+4+4+3+4+3+3+5+4+6=40	10	1	40
VSA ½ Mark	2+2+2=6	3	½	3
VSA 1 Mark	2=2	1	1	2
LA ½ Mark (Fill in the Blanks)	10+4=14	2	½	7
LA ½ Mark	8=8	1	½	4
LA 1 Mark	5+ 5+2+2+2=16	5	1	16
LA 2 Marks	2=2	1	2	4

पाठ्यक्रम

Title Q 1 Marks	1=1	1	1	1
SAQ 1 Marks	3=1	1	1	3
			Total	80

संस्कृत पाठ्यक्रमः

(कोड संख्या 122)

कक्षा दशमी

वार्षिक मूल्याङ्कनम्

'अ' भागः

(बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)

40 अङ्काः

अनुप्रयुक्त- व्याकरणम्* (25 अङ्काः)	1. सन्धिकार्यम् व्यञ्जनसन्धिः (2 अङ्कौः) ➤ वर्गीयप्रथमवर्णस्य तृतीयवर्णे परिवर्तनम्, प्रथमवर्णस्य पञ्चमवर्णे परिवर्तनम् विसर्गसन्धिः (1 अङ्कौः) ➤ विसर्गस्य उत्त्वम्, रत्वम् लोपः, विसर्गस्य स्थाने स्, श्, ष्	4
	2. समासः वाक्येषु समस्तपदानां विग्रह विग्रहपदानां च समासः ➤ तत्पुरुषः - विभक्तिः (1 अङ्कः) ➤ बहुव्रीहिः (1 अङ्कः) ➤ अव्ययीभावः (अनु, अप, सह, निर्, प्रति, यथा) (1 अङ्कः) ➤ द्वन्द्वः (1 अङ्कः)	4
	3. प्रत्ययाः ➤ तद्धिताः - ठक्, मतुप्, त्व, तल् (1 अङ्काः) ➤ स्त्रीप्रत्ययौ - टाप् डीप् (1 अङ्काः)	
	4. वाच्यम् - केवलं लट्लकारे (कर्तृ-कर्म-क्रिया)	3
	5. समयः अङ्कानां स्थाने शब्देषु समयलेखनम् (सामान्य - सपाद - सार्ध - पादोन)	4
	6. अव्ययपदानि उच्चैः, च, श्वः, ह्यः, अद्य, अत्र-तत्र, यत्र-कुत्र, इदानीम्, (अधुना, सम्प्रति, साम्प्रतम्) यदा, तदा, कदा, सहसा, वृथा, शनैः, अपि, कुतः, इतस्ततः, यदि-तर्हि, यावत्-तावत्।	
	7. अशुद्धि संशोधनम् (लिङ्ग- विभक्ति-वचन-पुरुष-लकार-दृष्ट्या संशोधनम्)	4
पठितावबोधनम् (15 अङ्काः)	8. वाक्येषु रेखाङ्कितपदानि अधिकृत्य उचितप्रश्नवाचकपदानां चयनम्	5
	9. प्रसङ्गानुसारम् अर्थचयनम् (पाठान् आधृत्य बहुविकल्पात्मकाः प्रश्नाः)	4
	10. भाषिककार्याय तत्त्वानि (पाठाधारितानि) - ✓ वाक्ये कर्तृ - क्रिया पदचयनम् ✓ विशेषण - विशेष्यचयनम् ✓ पर्याय - विलोमपद - चयनम्	6
		योगः = 40 अङ्काः

पाठ्यक्रम

'आ' - भाग: 40 अङ्काः
(वर्णनात्मकाः प्रश्नाः)

अपठित- अवबोधनम् (10 अङ्काः)	1. एकः गद्यांश 80-100 शब्दपरिमितः गद्यांश, सरलकथा ➤ एकपदेन (2 अङ्काः) ➤ पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम् (4 अङ्काः) ➤ शीर्षकलेखनम् (1 अङ्कः) ➤ अनुच्छेद - आधारितं भाषिकं कार्यम् (3 अङ्काः)	10
	भाषिककार्याय तत्त्वानि— ✓ वाक्ये कर्तु - क्रिया पदचयनम् ✓ कर्तु - क्रिया - अन्वितिः ✓ विशेषण - विशेष्य चयनम् ✓ पर्याय - विलोमपद - चयनम्	6
रचनात्मकं कार्यम् (15 अङ्काः)	2 सङ्केताधारितम् औपचारिकम् अथवा अनौपचारिकं पत्रलेखनम् (मञ्जूषायाः सहायतया पूर्णं पत्रं लेखनीयम्)	5
	3. चित्राधारितं वर्णनम् अथवा अनुच्छेदलेखनम् (मञ्जूषायाः सहायतया चित्रवर्णनम् अनुच्छेदलेखनं वा करणीयम्)	5
	4. हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितानां पञ्चसरलवाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादः	5
पठित- अवबोधनम् (15 अङ्काः)	5. गद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनत्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः - एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि ।	3
	6. पद्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः-एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि ।	3
	7. नाट्यांशम् अधिकृत्य अवबोधनात्मकं कार्यम् प्रश्नप्रकाराः-एकपदेन पूर्णवाक्येन च प्रश्नोत्तराणि ।	3
	8. श्लोकस्य अन्वय (मञ्जूषायाः सहायतया पूर्णः अन्वय लेखनीय)	2
	. घटनाक्रमानुसारं कथालेखनम्	4
		योगः = 40 अङ्काः

पुस्तकम्-'शेमुषी' संस्कृतपुस्तकम् द्वितीयः भागः (दशमश्रेण्यै)

पाठसङ्ख्या	पाठनाम
प्रथमः पाठः	शुचिपर्यावरणम्
द्वितीयः पाठः	बुद्धिर्बलवती सदा
तृतीयः पाठः	व्यायामः सर्वदा पथ्यः
चतुर्थः पाठः	शिशुलालनम्
पञ्चमः पाठः	जननी तुल्यवत्सला
षष्ठः पाठः	सुभाषितानि
सप्तमः पाठः	सौहार्दं प्रकृतेः शोभा

पाठ्यक्रम

अष्टमः पाठः	विचित्रः साक्षी
नवमः पाठः	सूक्तयः
दशमः पाठः	प्राणेश्योऽपि प्रियः सुहृत्

* अनुप्रयुक्तव्याकरणास्य अंशानां चयनं यथासम्भवं 'शेमुषी-द्वितीयो भागः' इति पाठ्यपुस्तकात् करणीयम्। यदि ततः न सम्भवति तर्हि 'अभ्यासवान् भव द्वितीयः भागः' इत्यस्मात् कर्तुं शक्यम्।

निर्धारित पाठ्यपुस्तके—

1. 'शेमुषी' पाठ्यपुस्तकम् भाग-2, संशोधितसंस्करणम् प्रकाशनम् : रा.शै.प्र.अनु.परि.
2. 'अभ्यासवान् भव' भाग-2 प्रकाशनम् : रा.शै.प्र.अनु.परि.
अतिरिक्तपठनार्थम्
व्याकरणवीथिः प्रकाशनम् : रा.शै.प्र.अनु.परि.

पाठ्यक्रम

आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्

(20 अङ्काः)

उद्देश्यानि

- ❖ छात्राणां सृजनात्मकक्षमतायाः कासः।
- ❖ श्रवण-भाषण-पठन-लेखनकौशलानां विकासः।
- ❖ चिन्तनक्षमतायाः आत्मविश्वासस्य च संवर्धनम्।

क्र. सं.	गतिविधयः	उदाहरणानि	अङ्काः	निर्देशाः	मूल्याङ्कनबिन्दवः
1.	आवधिक-परीक्षा: (पीरियोडिक-असैस्मैट)	लिखितपरीक्षा	05	विद्यालयेन समये समये लिखितपरीक्षाणाम् आयोजनं करणीयं भवति।	परीक्षासु यत्र विद्यार्थिनः श्रेष्ठाः अङ्काः स्युः तयोः द्वयोः परीक्षयोः एव अधिभारः ग्रहीतव्यः। अपि च आवधिकपरीक्षासु अपि प्रश्नेषु आन्तरिकविकल्पाः देयाः। मूल्याङ्कनसमये यदि छात्रः सर्वान् प्रश्नान् उत्तरति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः सन्ति तेषाम् एव मूल्याङ्कनं करणीयम्।
2.	बहुविधमूल्याङ्कनम्	<ul style="list-style-type: none">❖ कक्षायां पाठितस्य पाठस्य लघुमूल्याङ्कनम्❖ निर्गतपत्राणि❖ प्रश्नोत्तरी❖ मौखिकी परीक्षा❖ प्रतियोगिताः❖ प्रश्नमञ्चस्य आयोजनम्	05	कक्षायां पाठित-पाठस्य विषयस्य वा बहुविधं मूल्याङ्कनम् अपेक्षितम् अस्ति। अनेन विद्यार्थिनां विविधकौशलानां मूल्याङ्कनं भवेत्।	<ul style="list-style-type: none">❖ मौलिकता❖ विषयसम्बद्धता❖ शुद्धता❖ समयबद्धता❖ प्रस्तुतीकरणम्
3.	निवेशसूचिका (पोर्टफोलियो)	<ul style="list-style-type: none">❖ कक्षाकार्यम्❖ सामूहिक-मूल्याङ्कनम्❖ स्वमूल्याङ्कनम्❖ विद्यार्थिनः विषयगताः उपलब्धयः	05	विद्यार्थिभिः कक्षायां कृतानां कार्याणाम् उपलब्धीनां च संरक्षणं संयोजनं च सचिञ्चकायां पत्रावल्यां वा करणीयम्। एतेन समग्रं मूल्याङ्कनं प्रमाणिकत्वेन भवितुं शक्नोति।	<ul style="list-style-type: none">❖ सुलेखः❖ तथ्यात्मकता❖ प्रामाणिकता❖ समयबद्धता

पाठ्यक्रम

4.	भाषा-संवर्धनाय गतिविधयः (क) श्रवण-भाषण- कौशलम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ कथा ❖ संवादः/वार्तालापः ❖ भाषणम् ❖ नाटकम् ❖ वार्ताः ❖ आशुभाषणम् ❖ संस्कृतगीतानि ❖ श्लोकोच्चारणम् ❖ प्रहेलिकाः 	05	<ul style="list-style-type: none"> ❖ छात्राः कामपि कथां श्रावयितुं शक्नुवन्ति। ❖ शिक्षकः कमपि विषयं सूचयित्वा परस्परं संवादं कारयितुं शक्नोति। ❖ दूरदर्शने वार्तावली इत्याख्यः संस्कृत-कार्यक्रमः प्रसारितः भवति तं द्रष्टुं छात्राः प्रेरणीयाः। ❖ श्रवण-कौशल-मूल्याङ्कनाय शिक्षकः स्वयम्अपि कथां श्रावयित्वा ततः सम्बद्ध-पश्नान्प्रष्टुं शक्नोति। 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ उच्चारणम् ❖ शुद्धता ❖ समयबद्धता ❖ प्रस्तुतीकरणम् ❖ आरोहावरोह-गतियति-प्रयोगः
	(ख) लेखनकौशलनम्	<ul style="list-style-type: none"> ❖ विविधविषयान् आघृत्य मौलिकलेखनम् यथा-देशः, माता, पिता, गुरुः, पर्यावरणम्, विद्या, योगः, समयस्य सदुपयोगः, शिक्षा, अनुशासनम् इत्यादयः। ❖ शैक्षिकभ्रमणस्य संस्कृतेन प्रतिवेदनलेखनम्। ❖ दैनन्दिनीलेखनम् ❖ सङ्केताधारितं कथालेखनम्। ❖ भित्तिपत्रिकायाः निर्माणम्। ❖ श्रुतलेखः ❖ सूक्तिलेखनम् 		<ul style="list-style-type: none"> ❖ छात्राः यथाशक्यं कक्षायामेव लेखनकार्यं कुर्युः। ❖ टिप्पण-पुस्तिकायाः निर्माणम्। ❖ वैयक्तिकपरीक्षणम्। 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ विषय-सम्बद्धता ❖ शुद्धता (विशेषतः पञ्चमवर्णस्यप्रयोगः) ❖ समयबद्धता ❖ सुलेख ❖ प्रस्तुतीकरणम्
अवघातव्यम्-उपर्युक्त-गतिविधयः उदाहरणरूपेण प्रदत्ता सन्ति। एतदतिरिच्य एतादृशाः अन्यगतिविधयः अपि भवितुमर्हन्ति।					